

Suomen perustuslaki

2a LUKU Eläinten perusoikeudet

- 1 § Eläintensuojelu
- 2 § Eläinten perusoikeuksien turvaaminen
- 3 § Luonnonvaraisten eläinten perusoikeudet
- 4 § Ihmisten hoidosta riippuvaisten eläinten perusoikeudet
- 5 § Eläinten jalostuskielto

Ehdotettujen pykälien perusteluissa on otettu huomioon voimassa olevan eläinsuojelulain (247/1997), hallituksen esityksen perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamiseksi (HE 309/1993 vp), hallituksen esityksen eläinsuojelulaiksi (HE 36/1995 vp) ja hallituksen esityksen laiksi eläinten hyvinvoinnista (HE 154/2018, rauennut) sisältö, sekä sopimuksen Euroopan unionin toiminnasta 13 artikla ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 52 artikla ja 54 artikla.

1 § Eläinten suojelu

Tuntevat eläimet ovat yksilöitä, joiden perusoikeuksia ja hyvinvoinnin vaatimuksia ihmisen on täysimääräisesti kunnioitettava. Kaikki eläimet oletetaan tuntemiskykyisiksi, jollei muuta voida näyttää.

Eläinten etu ja yksilölliset tarpeet on otettava huomioon kaikessa julkisessa ja yksityisessä toiminnassa, joka vaikuttaa olennaisesti niiden elinolosuhteisiin tai elinmahdollisuuksiin.

Eläimet ovat asianosaiskelpoisia. Eläimen puhevaltaa käyttää sen laillinen edustaja. Eläinten edustamisesta säädetään tarkemmin lailla.

Vastuu eläinten perusoikeuksista, hyvinvoinnista ja suojelusta kuuluu kaikille.

PERUSTELUT:

1 §

Ensimmäisen momentin mukaan tuntevat eläimet ovat yksilöitä, joiden perusoikeuksia ja hyvinvoinnin vaatimuksia ihmisen on täysimääräisesti kunnioitettava. Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 13 artikla, jossa tunnustetaan eläinten asema tuntevina olentoina, on tämän momentin lähtökohtana.

Tuntevat eläimet ovat yksilöitä, joita ihmisen on suojeltava niiden itsensä takia. Tuntevalla olennolla on itseisarvo. Tuntoisuudella tarkoitetaan kykyä kokea positiivisia ja negatiivisia tunteita. Tuntevien olentojen kunnioittamisella tarkoitetaan, että eläinten suojelussa eläinten itseymmärryksellä tai kognitiivisilla kyvyillä, tai tällaisten kykyjen puuttumisella, ei ole merkitystä sinänsä. Eläimen kyvyt kuitenkin vaikuttavat eläimen kokemusten intensiivisyyteen ja monimuotoisuuteen, joilla on merkitystä arvioitaessa eläimen etua ja jotka on otettava huomioon parhaan ymmärryksen ja tieteellisen tiedon mukaisesti.

Eläintutkimus on osoittanut, että tuntemiskykyä esiintyy laajasti eläinkunnan eri lajeissa. Nykyisten tutkimustulosten perusteella ei voida kuitenkaan tarkasti vetää rajaa sille, mitkä lajit ovat tuntemiskykyisiä. Erityisesti selkärangattomien eläinlajien tuntemiskyvyn arviointiin liittyy epävarmuutta. Rajanveto tuntemiskykyisinä ja tuntemiskyvyttöminä pidettyjen lajien välillä on jatkuvasti muuttuva, ja siten yksilön tuntevuuden suhteen täytyy käytännössä soveltaa varovaisuusperiaatetta eläimen hyväksi. Kaikki eläimet oletetaan tuntemiskykyisiksi, jollei muuta voida näyttää (*varovaisuusperiaate*). Tieteellisen epävarmuuden vuoksi säännöksellä luodaan siten oletama eläinten tuntoisuudesta. Tieteellisen varmuuden puutetta ei tule käyttää syynä laiminlyödä laissa säädettyjä eläinten perusoikeuksia ja hyvinvoinnin vaatimuksia.

Eläimen asema yksilönä tarkoittaa velvollisuutta huomioida eläimen yksilölliset ominaisuudet sitä 1 §:n 2 momentin mukaisesti koskevassa toiminnassa. Esimerkiksi eläinsuojelulainsäädännön vaatimusten täyttymiseen ei riitä eläinlajin lajityypillisten tarpeiden toteuttaminen, vaan asiaa tulee tarkastella myös yksilöllisesti. Toimintaa ei voida siten perustella ja hyväksyttää sillä, ettei siitä johdu kärsimystä suurimmalle osalle lajin edustajista, jos yksilö tai jotkin yksilöt kuitenkin kärsivät siitä esimerkiksi heikomman kuntonsa, arkuutensa tai vastaavan syyn johdosta.

Eläimen yksilöys tulee huomioida myös omistusoikeusriidoissa. Eläimen perusoikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisen tulee olla yksi harkittavista perusteista ratkaistaessa, kenelle eläimen omistusoikeus epäselvissä tilanteissa kuuluu. Esimerkiksi eläimen kiintymys yhteen osapuolista on tällainen huomioitava seikka.

Perustuslain 80 §:ssä säädetty vaatimus yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteiden säätämisestä lailla tarkoittaa myös perustuslain 2 a luvun 1 §:n 1 momentin mukaista eläinyksilöä. Siten lailla on säädettävä myös eläinten oikeuksien perusteista. Eläinten perusoikeuksien kunnioittamisesta seuraa velvollisuus sellaiseen laintulkintaan, joka turvaa eläinten perusoikeudet parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi tuomioistuinten on perustuslain 106 §:n mukaisesti annettava etusija eläinten perusoikeuksille, jos ne ovat lain säännöksen kanssa ilmeisessä ristiriidassa, ehdotuksen 2 §:n perusteluista ilmenevällä tavalla.

Toisessa momentissa säädetään, että eläinten etu ja yksilölliset tarpeet on otettava huomioon kaikessa toiminnassa, joka vaikuttaa olennaisesti niiden elinolosuhteisiin tai elinmahdollisuuksiin. Elinolosuhteet liittyvät ihmisten hoidosta riippuvaisiin eläimiin ja elinmahdollisuudet luonnonvaraisiin eläimiin. Eläintä koskevan asian ratkaisun on perustuttava saatavilla olevaan tieteelliseen tietoon eläinten hyvinvoinnista, ja jos mahdollista, myös olemassa olevaan tietoon eläimen yksilöllisistä tarpeista ja tottumuksista.

Toiminta vaikuttaa olennaisesti eläimen elinolosuhteisiin tai elinmahdollisuuksiin silloin, kun se vaikuttaa eläimen 3–4 §:ssä säädettyjen perusoikeuksien toteutumiseen. Eläimen edun kannalta vain vähäisiä vaikutuksia ei pidetä pykälässä tarkoitettulla tavalla olennaisina. Tällainen vähäinen vaikutus voi esimerkiksi olla luonnossa elävän eläimen elinympäristön supistaminen siten, että eläimen elinmahdollisuudet kuitenkin säilyvät.

Pykälän *kolmannen momentin* mukaan eläimet ovat asianosaiskelpoisia viranomaisissa ja tuomioistuimissa. Eläimen puhevaltaa käyttää sen laillinen edustaja, jota tulee kuulla eläimen oikeutta tai etua koskevassa viranomaisasiassa ja joka voi valittaa päätöksestä eläimen puolesta. Eläimen laillinen edustaja voi myös panna eläintä koskevan asian vireille viranomaisessa. Edustajana voi toimia eläimen omistaja silloin, kun omistajan ja eläimen edut eivät ole keskenään ristiriidassa. Eläimen edustajana voisi myös toimia tähän tehtävään viranomaisen erikseen hyväksymä ja määräämä henkilö, joka täyttää säädetyt kelpoisuusvaatimukset. Eläinsuojeluviranomaisille ja -

järjestöille säädettäisiin oikeus ehdottaa eläimen edustajiksi oikeusministeriölle henkilöitä, joilla on sellaista taitoa, kokemusta ja koulutusta, joita tehtävän asianmukainen hoitaminen edellyttää. Tämä tarkoittaa perehtyneisyyttä eläinoikeuteen ja siten eläinten suojeluun laajemmin. Oikeusministeriö nimittää kyseiset henkilöt tehtävään. Eläimen edustamisesta, edustajan kelpoisuusvaatimuksista ja edustajan määräämiseen liittyvästä menettelystä säädettäisiin tarkemmin lain tasolla.

Pykälän *neljännen momentin* mukaan vastuu eläinten perusoikeuksien, hyvinvoinnin ja suojelun toteutumisesta kuuluu kaikille. Samankaltaisesti kuin perustuslain 20 §:n 1 momentin mukaisesti vastuu luonnosta kuuluu kaikille, tämäkin vastuu kohdistuu sekä julkiseen valtaan että yksityisiin luonnollisiin henkilöihin ja oikeushenkilöihin. Luonnoksessa laiksi eläinten hyvinvoinnista (2070/01.01/2017) esitetään että, jokaisella olisi velvollisuus kohdella eläimiä eläinten hyvinvointimääräysten mukaisesti. Tässä esityksessä velvollisuus laajennetaan koskemaan myös eläinten perusoikeuksia. Velvollisuus koskee niin ihmisen hoidosta riippuvaisia kuin luonnonvaraisiakin eläimiä eikä riipu siitä, kenen omistuksessa eläin on tai onko se kenenkään omistuksessa. Säättämällä vastuun kuulumisesta kaikille korostetaan sitä, että 1 §:ssä tarkoitettu eläinten suojelu edellyttää laaja-alaista yhteistyötä eri tahojen kesken. Samalla korostetaan myös sitä, että eläinten perusoikeuksien toteutumiseen ja eläinten suojeluun liittyy arvoja, joita ei saa väheksyä ihmisyksilöiden perusoikeuksiin nähden. Vaikka eläinten perusoikeudet ja ihmisyksilöiden perusoikeudet eivät ole sama asia, punnittaessa niitä keskenään ne ovat lähtökohtaisesti samantarvoisia. Näin pyritään ihmisen ja eläimen edun tasasuhtaiseen arviointiin. Jokaisen vastuuseen eläimistä sisältyy myös yhteisestä elinympäristöstä huolehtiminen, jokaista siinä elävää tuntevaa yksilöä kunnioittaen ja tämän perusoikeudet huomioon ottaen.

Vastuun piiriin kuuluvat sekä eläinten hyvinvoinnin edistäminen että kärsimyksen estäminen ja ennaltaehkäiseminen. Yksilön osuus eläinten suojelussa ja perusoikeuksien turvaamisessa voi toteutua aktiivisena toimintana tai passiivisena pidättäytymisenä sellaisesta toiminnasta, joka loukkaa eläinten perusoikeuksia. Vastuu koskee ensisijaisesti lainsäätäjän ja muiden norminantajien toimintaa.

2 § Eläinten perusoikeuksien turvaaminen

Julkisen vallan on turvattava eläinten perusoikeuksien toteutuminen ja kehitettävä yhteiskuntaa tavalla, joka turvaa eläinten perusoikeudet. Yritysten tulee toiminnassaan kunnioittaa eläinten perusoikeuksia.

Eläinten perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain silloin, kun se on välttämätöntä ihmisten tai eläinten perusoikeuksien turvaamiseksi. Rajoitusten on oltava niin vähäisiä kuin mahdollista tavoiteltuun päämäärään nähden. Rajoituksia säädettäessä on kunnioitettava perusoikeuksien keskeistä sisältöä. Rajoituksista on säädettävä lailla.

PERUSTELUT:

2 §

Toisen pykälän *ensimmäisessä momentissa* säädetään, että julkisen vallan on turvattava jokaiselle lainsäädäntö- ja lainkäyttövaltansa piiriin kuuluvalla eläimelle tämän luvun mukaiset perusoikeudet. Tämä vastaa perustuslain 22 §:n julkisen vallan velvoitetta turvata ihmisten perus- ja ihmisoikeudet.

Turvaamisvelvollisuus merkitsee perustuslaillista toimeksiantoa eläimiä koskevan lainsäädännön kehittämiseksi sekä muita aloitteellisia toimia, jotta eläinten perusoikeudet ja edut tulevat huomioiduksi ja toteutuvat tosiasiallisesti ihmisen toiminnassa. Eläinten perusoikeuksien vaikutus tulee heijastua koko yhteiskuntaan.

Momenttiin sisältyy julkisen vallan vastuu kehittää yhteiskuntaa tavalla, joka mahdollistaa ihmisten ja eläinten toisiaan kunnioittavan yhteiselämän, turvaten myös eläinten perusoikeudet. Tästä edistämisvelvoitteesta on johdettavissa lainsäätäjään kohdistuvia aktiivisia toimintavelvoitteita lainsäädäntötoiminnan ja yhteiskunnan kehittämisen suhteen.

Yritysten tulee ottaa eläinten oikeudet täysimääräisesti huomioon toiminnassaan suorittamalla eläinten oikeuksiin liittyviä huolellisia ennakoarviointeja. Prosesseissa on arvioitava todelliset ja mahdolliset vaikutukset eläinten oikeuksiin, ryhdyttävä toimiin havaintojen perusteella, seurattava toimien suorittamista ja ilmoitettava, miten vaikutuksiin on puututtu. Tämän huolellisuusperiaatteen laajuus vaihtelee yrityksen koon, toiminnan luonteen ja toimintaolosuhteiden mukaisesti, ulottuen yrityksen määräysvallan perusteella myös yrityksen arvoketjuihin. Julkisella vallalla on velvoite kunnioittaa ja suojella eläimiä sellaisilta perusoikeuksien loukkauksilta, jotka johtuvat yritysten toiminnasta tai laiminlyönneistä. Yritysten tulee laajemmin huomioida toimintansa vaikutukset eläinten perusoikeuksien toteutumiseen.

Julkisen vallan velvollisuutena on luoda sellaiset olosuhteet, joissa eläinten perusoikeudet nauttivat suojaa myös yksityisiä loukkauksia vastaan. Turvaamis- ja edistämisvelvoitteiden tarkoituksena on selkeyttää yksityisten keskinäisiä suhteita suhteessa eläinten perusoikeuksiin. Lisäksi velvoitteet tarkentavat ihmisten asemaa suhteessa luontoon ja toisaalta eläinten asemaa suhteessa ihmiseen. Turvaamis- ja edistämisvelvoitteet asettavat puitteita ihmisten ja eläinten perusoikeuksiin vaikuttavalle lainsäädäntötyölle. Ne antavat mahdollisuuden intressiristiriitatilanteiden ratkaisemiseen siten, että myös muiden tuntevien olentojen kuin ihmisten intressit tulevat huomioiduksi yhteiskunnassa.

Julkisen vallan on pidättäydyttävä loukkaamasta eläinten perusoikeuksia. Julkisen vallan käsitteen katsotaan ulottuvan myös muuhun viranomaistoimintaan kuin valtion nimissä tapahtuvaan. Tuomioistuimilla ja hallintoviranomaisilla on velvollisuus perusoikeusmyönteiseen laintulkintaan, kun niissä sovelletaan tavallista lainsäädäntöä, asetusta tai muuta alemman asteista säädöstä. Tämä velvollisuus kattaa ihmisten ja eläinten perusoikeudet. Perusoikeusmyönteistä tulkintaa tulee käyttää myös tilanteissa, joissa lakia ei sovelleta yksittäistapaukseen. Perusoikeusmyönteinen laintulkinta tarkoittaa käänteisesti kieltoa ryhtyä sellaiseen toimintaan tai tehdä sellaista tekoa, jonka tarkoituksena on tehdä tyhjäksi jokin tunnustettu eläinten perusoikeus tai rajoittaa sitä laajemmin kuin mitä tässä pykälässä on tarkoitettu sallittavaksi.

Turvaamisvelvoite kattaa paitsi Suomessa jo elävät eläimet, myös Suomeen tuotavat eläimet. Eläinperäisten tuotteiden tuominen maasta, joka ei kunnioita tässä luvussa turvattu perusoikeuksia, voidaan kieltää. Tavoitteena on varmistaa myös se, ettei eläinten perusoikeuksia kierretä kuljettamalla eläimiä Suomen rajojen ulkopuolelle. Perusoikeuksien toteutumista ei voida siten kiertää kuljettamalla eläin tai eläimet ulkomaille esimerkiksi sellaista toimenpidettä varten, joka on Suomessa kielletty. Julkisen vallan on muutoinkin aktiivisilla toimenpiteillä pyrittävä estämään, ettei eläinten perusoikeuksista seuraavia velvoitteita kierretä.

Toisen momentin mukaan eläinten perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain, jos se on välttämätöntä ihmisten tai eläinten perusoikeuksien turvaamiseksi (*välttämättömyysperiaate*). Rajoitusten on oltava

niin vähäisiä kuin mahdollista tavoiteltuun päämäärään nähden (*suhteellisuusperiaate*), niitä voidaan rajoittaa vain ihmisten tai eläinten perusoikeuksien turvaamiseksi ja rajoitusten on kunnioitettava eläinten perusoikeuksien keskeistä sisältöä. Perusoikeuksien rajoituksista päätettäessä ihmisten ja eläinten perusoikeuksia on lähtökohtaisesti pidettävä samanarvoisina. Julkisen vallan on myös eläinten perusoikeuksien rajoittamisen suhteen edistettävä yhteiskuntaa tavalla, joka tukee ihmisten ja muiden eläinten kunnioittavaa yhteiseloä ja perusoikeuksien tosiasiallista toteutumista.

Eläinten perusoikeuksien rajoituksista on säädettävä lailla. Lailla säätämisen vaatimus merkitsee kieltoa delegoida perusoikeuksien rajoittamista koskevaa toimivaltaa lakia alemman säädöksen tasolle.

Välttämättömyysperiaate ei rajoita ihmisen ja eläimen kunnioittavaa yhteiseloä, kuten esimerkiksi lemmikkienpitoa, koska sitä pidetään ihmisen empatian kehitykselle tärkeänä. Lemmikinpidon ei kuitenkaan tule vahingoittaa tai rajoittaa kielteisesti eläimen fysiologisia tai henkisiä tarpeita tai käyttäytymistarpeita tai muutoin vaikuttaa eläimen hyvinvointiin ja terveyteen kielteisesti.

Välttämättömyysperiaate kattaa myös eläinten perusoikeuksien 3 §:n 1 momentin ja 4 §:n 1 momentin mukaisen eläimen oikeuden elämään. Eläin voidaan tappaa vain, jos se on välttämätöntä ja jos ei ole olemassa muita järkeviä keinoja ihmisten, eläinten tai jonkin tietyn lajin tai ympäristön suojelemiseksi. Lisäksi eläimen tappaminen tai lopettaminen on suoritettava laissa säädetyllä tavalla, joka ei aiheuta kärsimystä eläimelle.

Eläinten perusoikeuksia rajoitettaessa rajoitusten tulee olla tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti määriteltyjä. Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimia. Lisäksi eläinten perusoikeuksia rajoitettaessa on huolehdittava riittävästä oikeusturvajärjestelyistä esimerkiksi turvaamalla eläimelle edustajansa välityksellä oikeus saattaa rajoitus tuomioistuimen tutkittavaksi.

Poikkeusolot voivat oikeuttaa tavanomaista laajemman perusoikeuksien rajoittamisen. Tällainen hyväksyttävä peruste eläinten perusoikeuksien tavanomaista laajemmalle rajoittamiselle on esimerkiksi yleinen hätätila. Rajoitukset tulee kuitenkin tällöinkin pitää mahdollisimman vähäisinä ja tarkkarajaisina, ja ne tulee purkaa niin pian kuin mahdollista.

3 § LUONNONVARAISTEN ELÄINTEN PERUSOIKEUDET

Luonnonvaraisella eläimellä on oikeus elämään sekä oikeus elää vapaudessa ja luonnollisessa elinympäristössään.

Luonnonvaraisella eläimellä on oikeus saada apua, jos eläin on sairas, loukkaantunut tai muutoin avuttomassa tilassa. Eläimellä on oikeus tulla lopetetuksi, jos eläin on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeisen julmaa. Eläimen lopettaminen tulee suorittaa lailla erikseen säädetyllä tavalla.

PERUSTELUT:

3 §

Pykälässä säädetyt oikeudet koskevat luonnonvaraisia eläimiä. Luonnonvaraisella eläimellä tarkoitetaan eläintä, joka elää luonnossa ja ihmisestä riippumattomana. Pykälän soveltamisalaan

kuuluvat myös eläimet, jotka ovat sopeutuneet elämään ihmisen muokkaamassa ympäristössä, esimerkiksi kaupungeissa, mutta jotka eivät lähtökohtaisesti ole riippuvaisia ihmisen hoidosta.

Luonnonvaraisten eläinten ottaminen elätettäväksi on kielletty. Eläin voidaan kuitenkin pyydystää tilapäisesti sairaanhoitoa tai muuta hyväksyttävää syytä varten. Siten eläimelle voidaan tilapäisesti tarjota myös ravintoa ja juotavaa. Tilapäisesti annettavaa sairaanhoitoa tai muuta hyväksyttävää tilapäistä tarvetta varten hoitoon otettu eläin on sen tilan salliessa vapautettava, jos on oletettavissa, että se voi vaikeuksitta sopeutua luonnonvaraiseen elämään. Jos eläin tarvitsee pysyvää hoitoa ja se on mahdollista järjestää loukkaamatta eläimen perusoikeuksia, eläimen katsotaan kuuluvan kolmannessa pykälässä tarkoitettuihin eläimiin.

Ensimmäisen momentin mukaan luonnonvaraisilla eläimillä on oikeus elämään sekä oikeus elää vapaudessa ja luonnollisessa elinympäristössään. Momentissa turvataan kolme oikeutta: oikeus elämään, oikeus elää vapaudessa ja oikeus luonnolliseen elinympäristöön.

Oikeudella elämään on läheinen yhteys muihin momentissa turvattuihin oikeuksiin, koska myös oikeus vapauteen ja oikeus luonnolliseen elinympäristöön antavat suojaa elämälle. Oikeus elämään suojaa eläintä siltä, ettei sen elämää riistetä tappamalla tai aiheuttamalla sen elämän edellytysten häviäminen. Lisäksi oikeus elämään edellyttää aktiivisia toimia elämän suojaamiseksi, kuten hengenvaarassa olevien eläinten auttamista. Tältä osin oikeudella elämään on läheinen yhteys siihen, mitä pykälän toisessa momentissa säädetään eläimen oikeudesta apuun.

Eläimen oikeutta elämään on punnittava tasasuhtaisella tavalla suhteessa ihmisen ja muiden eläinten perusoikeuksiin, ja sitä voidaan rajoittaa vain hyväksyttävillä ja riittävän painavilla syillä välttämättömyysperiaatteen mukaisesti. Esimerkiksi viljely- ja rakentamistoiminnassa kuolee usein eläimiä. Siltä osin kuin tällainen toiminta on ihmiselle välttämätöntä, se ei ole tämän momentin vastaista. Tällöinkin on kuitenkin käytettävä sellaisia menetelmiä ja menettelytapoja, jotka suojaavat eläimen elämää mahdollisimman laajasti ja kunnioittavat eläimen oikeuksia kokonaisuudessaan, erityisesti eläimen tuntoisuus ja pesintärauha huomioon ottaen. Pesintärauhalla tarkoitetaan aikaa, joka käsittää eläinlajin yleisen lisääntymis- ja pesintäajan. Pesien ja jälkeläisten siirtäminen ja hävittäminen sekä pesivien eläinten ja niiden poikasten häiritseminen on kielletty. Toisin sanoen pesintäajalla tarkoitetaan niin pesän tekemistä, jälkeläisten synnyttämistä kuin myös hoivaamista.

Oikeus vapauteen sisältää oikeuden vapaaseen käyttäytymiseen, oikeuden liikkua vapaasti ja valita oma elinympäristö sekä oikeuden ruumiilliseen koskemattomuuteen. Ruumiillisen koskemattomuuden lähtökohtana on eläimen oikeus olla joutumatta haitallisten fyysisten toimenpiteiden kohteeksi. Haitallisilla fyysisillä toimenpiteillä tarkoitetaan toimia, joilla puututaan luonnonvaraisen eläimen oikeuteen elää vapaana luonnollisessa elinympäristössään siten, etteivät luonnonvaraisen eläimen perusoikeudet toteudu. Oikeus ei kuitenkaan estä eläimen siirtämistä sille suojelempalle alueelle, jos eläimen ja ihmisen yhteiselo samalla alueella on tosiasiallisesti mahdotonta.

Oikeus elää luonnollisessa elinympäristössä suojaa eläintä sellaiselta elinympäristöön kohdistuvalta puuttumiselta, jonka seurauksena eläimen elinmahdollisuudet heikkenevät merkittävästi tai häviävät kokonaan. Oikeus korostuu tilanteissa, joissa elinympäristöön kohdistuva toimenpide vaarantaisi toteutuessaan eläimen hyvinvoinnin edellytykset tai elinmahdollisuudet. Oikeutta elää luonnollisessa elinympäristössään on tulkittava eläinlajin ja eläinyksilön tarpeiden näkökulmasta, koska eläinten elinympäristövaatimukset vaihtelevat suuresti. Tietyt lajit ovat elinympäristönsä suhteen hyvin erikoistuneita, toiset taas menestyvät monenlaisissa ympäristöissä. Luonnollinen elinympäristö kattaa

myös eläimen luonnollisen lisääntymisalueen tai lisääntymiseen vaadittavan ympäristön, kuten vaelluskalojen poikasalueet.

Pykälän ensimmäinen momentti laajentaa EU:n luontodirektiivin (1992/43/ETY) ja lintudirektiivin (2009/147/EC) edellyttämää luonnonvaraisten eläimistöjen ja niiden luonnollisten elinympäristöjen suojelua. Momentti nostaa suojelun kohteeksi eläinyksilön, siinä missä direktiivien kohteena ovat eläinlajit ja erilaiset luontotyypit ja kasvistot. Eläinyksilön oikeus elämään ja luonnolliseen elinympäristöön koskee lisäksi kaikkia luonnonvaraisia eläimiä niiden uhanalaisuudesta ja levinneisyydestä riippumatta. Myös tältä osin pykälä syventää ja laajentaa direktiivien luomaa suojelun tasoa koskemaan kaikkea luonnonvaraista eläimistöä.

Pykälän *toisessa momentissa* säädetään kuten voimassa olevan eläinsuojelulain (247/1996) 14 §:ssä, että sairasta, vahingoittunutta tai muutoin avuttomassa tilassa olevaa luonnonvaraista eläintä on pyrittävä auttamaan. Jos eläin on kuitenkin sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeisen julmaa, eläin on lopetettava tai on huolehdittava siitä, että se lopetetaan lailla erikseen säädetyllä tavalla. Ilmeisen julmuuden arvioinnissa on otettava huomioon eläimen kärsimyksen lisäksi eläimen kokonaistilanne ja tulevaisuuden näkymät. Ilmeiseltä julmuudelta suojaamisella pyritään siihen, ettei eläin joutuisi tilanteeseen, jossa sitä pidetään hengissä, vaikka eläintä fyysisesti tai psyykkisesti olennaisesti kuormittaa tai voidaan olettaa kuormittavan pitkäkestoinen taikka jatkuva kipu, tuska tai sairaus, joka vaikuttaa kielteisesti eläimen mahdollisuuksiin selviytyä tai elää sille lajinmukaista elämää.

4 § Ihmisen hoidosta riippuvaisten eläinten perusoikeudet

Eläimellä on oikeus elämään sekä oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen ja oikeus saada perustarpeensa tyydytetyiksi.

Eläimellä on oikeus kokea ja ilmaista positiivisia tunteita sekä oikeus tulla suojelluksi ja olla vapaa ihmisen aiheuttamalta pelolta, kivulta, ahdistukselta ja kärsimykseltä.

Eläimellä on oikeus asianmukaiseen ravintoon ja juomaan hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämiseksi. Eläimellä on oikeus itse päättää, milloin se syö ja juo.

Eläimellä on oikeus asianmukaiseen elinympäristöön, mukaan lukien suojaan ja lepoalueeseen.

Eläimellä on oikeus saada viivytyksettä asianmukaista hoitoa. Eläimellä on oikeus tulla lopetetuksi, jos eläin on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeisen julmaa. Eläimen lopettaminen tulee suorittaa lailla erikseen säädetyllä tavalla kunnioittaen eläintä tuntevana yksilönä.

PERUSTELUT:

4 §

Pykälässä säädetyt oikeudet koskevat ihmisen hoidosta riippuvaisia eläimiä. Eläimen hoidolla tarkoitetaan sellaista huolenpitoa, jolla ihminen varmistaa, että eläimen oikeudet toteutuvat ja eläimen hyvinvointi on turvattu.

Ensimmäisen momentin mukaan eläimillä on oikeus elämään sekä oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen ja oikeus saada perustarpeensa tyydytetyiksi. Nämä oikeudet nivoutuvat tiiviisti yhteen muiden tässä pykälässä ehdotettujen oikeuksien kanssa.

Oikeudella elämään on kaksi ulottuvuutta. Ensinnäkin eläimellä on oikeus siihen, ettei sen elämää riistetä ilman välttämättömyysperiaatteen mukaista arviointia. Välttämättömyydellä tarkoitetaan, että ei ole olemassa muita keinoja ihmisten, eläinten tai jonkin tietyn lajin tai ympäristön suojelemiseksi ja perusoikeuksien turvaamiseksi.

Toiseksi oikeudesta elämään seuraa velvollisuus turvata aktiivisilla toimilla eläimen elämän edellytykset. Tällaisiin toimiin sisältyy esimerkiksi ennakkoiva eläintensuojelu ja terveydenhoito, josta säädetään laajemmin pykälän viidennessä momentissa.

Luonnontieteessä lajityypillisellä käyttäytymisellä tarkoitetaan sellaista käyttäytymistä, johon eläimellä yhtäältä on vahva motivaatio ja joka toisaalta antaa eläimelle toiminnallisen palautteen. Toiminnallinen palaute vähentää eläimen tarvetta käyttäytyä kyseisellä tavalla. Käyttäytymisen estäminen puolestaan aiheuttaa eläimelle turhautumista ja kärsimystä. Lajityypillistä käyttäytymistä on esimerkiksi se, että emakko rakentaa pesän.

Lajityypillinen käyttäytyminen on erilaista eri eläinlajeilla, mutta tärkeimmät käyttäytymispiirteet sisältävät ainakin mahdollisuuden liikkumiseen ja liikuntaan, kehon hoitamiseen, tutkimis- ja syömiskäyttäytymiseen, leikkiin, hoivaan, sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen tai niistä pidättäytymiseen sekä lepoon lajityypillisellä tavalla, kuten esimerkiksi orrella nukkumiseen.

Levontarve, mahdollisuus liikkumiseen ja liikunta ovat tärkeä osa eläimen perustarpeiden tyydyttämistä. Eläimellä tulee olla mahdollisuus päästä lepäämään silloin kun eläin haluaa ja sillä tulee olla mahdollisuus levätä rauhassa ilman, että ihminen tai lajitoveri häiritsee lepoa. Tällöin esimerkiksi aralla eläinyksilöllä tulee olla mahdollisuus hakeutua lepäämään suojaisaan kohtaan pitopaikassa, jossa sitä ei häiritä. Mahdollisuutta liikkumiseen ja liikuntaan tulee toteuttaa niin pitopaikan suunnittelun kuin ihmisen toiminnan, esimerkiksi eläimen ulkoiluttamisen, kautta.

Oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen sisältää eläinlajista riippuen oikeuden elää yksin tai lajitoverien kanssa. Joillakin eläinlajeilla lajityypilliseen käyttäytymiseen sisältyy vahvasti sosiaalinen kanssakäyminen lajitovereiden kanssa, laumassa eläminen ja laumakäyttäytyminen. Laumakäyttäytymisellä tarkoitetaan tarvetta käyttäytyä ja tehdä eri toimintoja yhdessä, kuten kanalajien tarvetta hiekkakylpeä samanaikaisesti. Laumaeläimet stressaantuvat helposti joutuessaan eroon ryhmästään. Vastaavasti yksineläjät voivat stressaantua lajitoverien läsnäolosta. Eläimen sosiaaliset tarpeet saattavat vaihdella lajin sisällä ja eläimen sukupuolen ja iän mukaan.

Hoivaan käyttäytymistarpeena sisältyy sekä hoivaaminen että hoivatuksi tuleminen. Tämä sisältää eläimen oikeuden hoivata jälkeläisiään ja jälkeläisen oikeuden tulla hoivatuksi. Lajityypillistä käyttäytymistä koskevaan oikeuteen sisältyy myös sellainen käyttäytyminen, johon eläimellä on tarve vain tietyissä tilanteissa tai elämän vaiheessa, kuten vasikan tarve imeä tai emakon tarve pesäntekoon ennen porsimista.

Syömiskäyttäytymisellä tarkoitetaan muun muassa tarvetta laiduntaa, etsiä ravintoa tai ruokailla yhtäaikaaisesti. Oikeutta lajityypilliseen käyttäytymiseen on arvioitava eläinlajin lisäksi eläinyksilön näkökulmasta, mitä myös eläinten perusoikeuksien 1 §:n 1 ja 2 momentit edellyttävät.

Perustarpeiden tyydyttämisellä tarkoitetaan pykälässä säädettyjen oikeuksien turvaamista siten, että eläin voi tyydyttää tarpeensa joko itsenäisesti tai ihmisen toiminnan avulla. Ihmisen toiminnalla tarkoitetaan esimerkiksi koiran ulkoiluttamista siten, että se saa liikuntaa ja voi tehdä tarpeensa ulkona. Pykälässä esitettyjen oikeuksien tyydyttämisellä tarkoitetaan myös toimenpiteitä, joilla ennaltaehkäistään eläimen häiriökäyttäytymistä ja kärsimystä.

Eläimen omistaja tai hoitaja ei vapaudu velvollisuuksistaan hoidostaan riippuvaista eläintä kohtaan päästämällä eläimen luontoon, ellei luontoon päästäminen ole eläimen edun kannalta perusteltu ratkaisu. Tällaisia tilanteita voi esimerkiksi olla eläintarhoista vapautettujen eläinten kohdalla. Kolmannen pykälän mukainen vastuu eläimen hyvinvoinnista lakkaa vasta, kun eläin on täysin ihmisen hoidosta riippumaton. Luontoon päästetyt tai karanneet eläimet tai niiden jälkeläiset kuuluvat pykälän soveltamisalaan, jolleivät ne ole täysin ihmisen hoidosta riippumattomia. Esimerkiksi kissa ei pärjää Suomen luonnossa ilman ihmisen hoivaa ja siksi ihmisen vastuu eläimen hyvinvoinnista ja suojelusta koskee myös tässä kohdassa tarkoitettuja yksilöitä.

Toisen momentin mukaan eläimellä on oikeus kokea ja ilmaista positiivisia tunteita sekä oikeus tulla suojelluksi ja olla vapaa ihmisen aiheuttamalta pelolta, kivulta, ahdistukselta ja kärsimykseltä. Momentissa säädetään ennen kaikkea eläimen kokemusmaailmaan liittyvistä oikeuksista. Momentti suojaa eläintä sellaiselta ihmisen toiminnalta, joka vaikuttaa kielteisesti eläimen hyvinvointiin, kuten fyysiseltä kivulta, henkiseltä ahdistukselta, kärsimykseltä ja pelolta.

Kärsimyksellä tarkoitetaan eläimen kokemaa henkistä tai ruumiillista eläimen hyvinvointiin tai terveyteen kielteisesti vaikuttavaa tuntemusta. Kivulla tarkoitetaan eläimen tuntemaa fyysistä kipua ja tuskalla eläimen kokemaa henkistä hätää, ahdistusta, pelkoa tai muuta vastaavaa voimakasta epämiellyttävää tai eläimen elinmahdollisuuksiin kielteisesti vaikuttavaa tunnetta. Kuten voimassa olevan eläinsuojelulain hallituksen esityksessä (HE 36/1995 vp) todetaan, käytännössä kipu ja tuska nivoutuvat tiiviisti yhteen, eikä niitä voida välttämättä erottaa erillisinä tuntemuksina.

Luonnontieteellisen nykykäsityksen valossa eläimen hyvinvointi ei tarkoita pelkästään sairauden tai negatiivisten tunteiden poissaoloa, vaan myös eläimen mahdollisuutta kokea ja ilmaista positiivisia tunteita. Siten ei ole riittävää, että pelkästään eläimen fysiologiset tarpeet täytetään, vaan eläimen kokeman elämän on oltava riittävän hyvää. Arvioitaessa eläimen kokemusta hyvästä elämästä, on otettava huomioon tieteellinen nykytieto eläimen käyttäytymistarpeiden ja positiivisten tunteiden ilmaisemisen muodoista sekä merkityksistä eläimelle. Lisäksi arvioinnissa tulee huomioida olemassa oleva tieto eläimen yksilöllisistä tavoista ja tarpeista sekä tarpeiden ilmaisemisen muodoista.

Momentissa säädetään sekä negatiivisista että positiivisista lainsäädäntö- ja toimintavelvoitteista. Toiminnasta, joka aiheuttaa eläimelle kärsimystä tai muita negatiivisia tunteita, on pidättäydyttävä. Samaan aikaan on aktiivisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että esimerkiksi ensimmäisessä momentissa säädetty oikeus lajityypilliseen käyttäytymiseen toteutuu siten, että eläimellä on mahdollisuus kokea ja ilmaista positiivisia tunteita.

Kolmannen momentin mukaan eläimellä on oikeus sen hyvinvoinnin ja terveyden ylläpitämiseksi asianmukaiseen ja määrällisesti sopivan ravintoon ja juomaan. Asianmukaisena ravintona pidetään terveellistä, riittävää ja lajille luontaista ravintoa. Terveellinen ravinto tarkoittaa sellaista ravintoa, josta eläin saa energiantarpeensa tyydyttämiseksi tarpeelliset ravintoaineet, vitamiinit ja muut hyvinvoinnin sekä terveyden ylläpitämisen kannalta välttämättömät aineet. Mikä on katsottavissa riittäväksi ja lajille luontaiseksi ravinnoksi riippuu eläimen lajista, sukupuolesta, iästä, pitopaikasta, ilman lämpötilasta, eläimen fyysisestä kunnosta ja eläimen kulloinkin kuluttaman energian määrästä. Määrällisesti sopivalla ruoalla tarkoitetaan myös sitä, että eläin voi tuntea kylläisyyden tunnetta.

Kuten myös voimassa olevan eläinsuojelulain (247/1996) hallituksen esityksessä (HE 36/1995 vp) on todettu, eläimelle annettavan ravinnon tulee olla hyvälaatuista ja koostumukseltaan sellaista, että se on kyseiselle eläinyksilölle sopivaa ja eläin voi sitä vaikeuksitta syödä. Ravinto ei saa sisältää myrkkyjä, epäpuhtauksia tai muita eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille haitallisia aineita.

Se, jonka hoidossa eläin kulloinkin on, on vastuussa eläimen ravitsemuksellisten tarpeiden tyydyttämisestä sekä siitä, että eläimelle annettava ravinto on eläimen hyvinvoinnin ja terveyden kannalta juuri kyseiselle yksilölle sopivaa. Esimerkiksi jos eläin on allerginen jollekin ravintoaineelle, eläimen hoidosta kulloinkin vastuussa olevan henkilön on huolehdittava kyseiselle eläinyksilölle soveltuvan ravinnon tarjoamisesta. Mikäli eläimen kuluttaman ravinnon tarve muuttuu laadultaan tai määrältään, on eläimen hoidosta kulloinkin vastuussa olevan huolehdittava siitä, että eläin saa laadullisesti ja määrällisesti sopivaa ravintoa. Eläimen ravinto pitää tarjota siten, että eläin kykenee syömään sille luonnollisessa asennossa. Eläimellä on oikeus itse omien yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti päättää siitä, milloin se syö.

Eläimelle ei saa antaa tahallaan tai huolimattomuudesta liiallista määrää ravintoa niin, että eläimen hyvinvoinnille tai terveydelle aiheutuu haittaa liiallisesta painosta. Eläinlajia ei myöskään saa jalostaa sellaiseksi, että sen syömistarve heikentää eläimen hyvinvointia tai terveyttä, esimerkiksi johtaen liikalihavuuteen tai jatkuvaan nälkään. Jos rotu on jo jalostettu tällaiseksi, ei tällaista rotua saa ylläpitää tuottamalla uusia yksilöitä. Eläinten jalostuksesta ja jalostuskiellosta säädetään tarkemmin ehdotuksen 5 §:ssä.

Vedensaanti on eläimen fysiologinen perustarve. Eläimelle tarjottavan veden on oltava hyvälaatuista, määrältään riittävää ja oltava tarjolla siten, että eläin voi sitä vaivatta ja luonnollisessa asennossa juoda. Eläimellä on oikeus itse omien yksilöllisten tarpeidensa mukaisesti päättää siitä, milloin se juo. Riittämätön nesteensaanti johtaa eläimen hyvinvoinnin heikkenemiseen. Sen vuoksi eläimelle on oltava vettä jatkuvasti tarjolla sen pitopaikassa. Jäätynen veden tarjoaminen eläimelle ei täytä momentissa säädettyä eläimen oikeutta juomiseen.

Neljännän momentin mukaan eläimellä on oikeus asianmukaiseen elinympäristöön, mukaan lukien suojaan ja lepoalueeseen. Elinympäristön on oltava riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä muutoinkin tarkoituksenmukainen ottaen huomioon kunkin eläinyksilön ja eläinlajin tarpeet.

Elinympäristön asianmukaisuutta tulkittaessa on otettava huomioon muut tässä pykälässä turvatut oikeudet. Esimerkiksi elinympäristön riittävän tilavuuden arvioinnissa on otettava huomioon ensimmäisessä momentissa turvattu oikeus lajinmukaiseen käyttäytymiseen. Ahdas elinympäristö saattaa aiheuttaa eläimelle ahdistusta ja kärsimystä ja siten olla vastoin neljännessä momentissa turvattua eläimen vapautta ihmisen aiheuttamalta ahdistukselta ja kärsimykseltä. Lisäksi elinympäristön tilavuuden on mahdollistettava eläimen oikeus kokea ja ilmaista neljännessä momentissa tarkoitettuja positiivisia tunteita. Ahtaus voi myös olla turvallisuusriski erityisesti laumassa elävien eläinten kohdalla.

Eläimellä on oikeus suojaan esimerkiksi epäsuotuisilta sääolosuhteilta. Lämpötilan on oltava eläimen hyvinvoinnin kannalta sopiva, esimerkiksi kuumassa ympäristössä on mahdollistettava pääsy varjoon tai viileämmälle alueelle.

Elinympäristössä on oltava lepoalue, jonka on mahdollistettava eläimen levontarpeen tyydyttäminen. Lepoalueen on oltava ominaisuuksiltaan eläimen tarpeiden mukainen, esimerkiksi riittävän tilava,

puhdas ja kuiva. Eläimen elinympäristöön, suojaan ja lepoalueeseen liittyvistä vaatimuksista säädetään tarkemmin lailla.

Viidennen momentin mukaan eläimellä on oikeus saada viivytyksettä asianmukaista hoitoa. Toisaalta eläimellä on myös oikeus tulla lopetetuksi, jos eläin on sellaisessa tilassa, että sen hengissä pitäminen on ilmeisen julmaa. Tältä osin viitataan eläinten perusoikeuksien 3 §:n 2 momentin vastaavaa oikeutta koskeviin perusteluihin. Eläimen lopettaminen tulee aina suorittaa lailla erikseen säädetyllä tavalla kunnioittaen eläintä tuntevana yksilönä. Lopetustavan tulee tuottaa eläimelle niin vähän pelkoa, kipua, ahdistusta ja kärsimystä kuin mahdollista.

Oikeus saada viivytyksettä asianmukaista hoitoa sisältää muun muassa nopean diagnoosin ja tarpeelliset hoitotoimenpiteet. Vastuu hoitoon saattamisesta on sillä, jonka hoidossa eläin on, ja itse hoidon osalta eläinlääkärillä tai muulla hoitoa antavalla ammattihenkilöllä. Oikeus edellyttää toisin sanoen aktiivista toimintaa ihmisen hoidossa olevan eläimen terveyden ja turvallisuuden turvaamiseksi. Tähän sisältyy myös ennaltaehkäisevät toimet niin eläintautien kuin eläimen elinympäristön (esimerkiksi pitopaikan) ja hoitokäytäntöjen (esimerkiksi laitteiden) suhteen. Tiedon ja tiedostamisen avulla ongelmia voidaan ennaltaehkäistä ja ratkaista. Ennakoiva eläinten suojelu ja aktiivinen toiminta silloin kun eläimen tila sitä vaatii ovat olennaisia osia eläinten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamista.

Vastuu eläimen hoidon jatkumisesta asianmukaisesti eläinlääkärin hoidon tai muun hoidon jälkeen eläimen pitopaikassa kuuluu sille, kenen hoidossa eläin on. Eläimelle on taattava rauha ja mahdollisuus toipumiseen hoitotoimenpiteiden jälkeen.

Hoidon ja hoitotoimenpiteiden on oltava sellaisia, ettei eläimelle aiheuteta tarpeetonta kipua tai tuskaa. Eri toimenpiteitä punnittaessa eläimen edun ja sen kokeman kivun tai hädän lievittämisen on oltava keskeisessä asemassa. Toimenpiteiden valinnan lähtökohtana pitää siten olla kivuttomat tai mahdollisimman vähän kipua ja tuskaa tuottavat menetelmät, erityisesti tilanteissa, joissa ei ole käytettävissä tai ei ole mahdollista käyttää tehokkaita kipua lieventäviä tai kivun kokonaan poistavia lääkeaineita. Eläimen hätää tulee aina pyrkiä lieventämään ja poistamaan.

5 § Eläinten jalostuskielto

Eläintä ei saa jalostaa siten, että jalostus voi aiheuttaa eläimelle tai sen jälkeläiselle fyysistä tai psyykkistä haittaa taikka vaarantaa jälkeläisen luonnollisen käyttäytymisen tai kehityksen. Jalostuskiellon rikkomisesta säädetään lailla.

PERUSTELUT:

5 §

Viidennessä pykälässä säädetään eläinten jalostamisesta. Jalostuksessa lähtökohtana tulee aina olla eläimen etu ja eläinten perusoikeuksien toteutumisen varmistaminen. Jalostuksella ei saa siten aiheuttaa vaaraa eläinten hyvinvoinnille ja terveydelle.

Jalostukseen saa käyttää vain fyysisesti ja psyykkisesti terveitä eläimiä. Jalostukseen ei saa käyttää sellaista eläintä, jolle jalostaminen aiheuttaa tai voi aiheuttaa fyysistä tai psyykkistä haittaa. Eläintä ei saa astuttaa niin nuorena tai niin usein, että astutus olisi omiaan aiheuttamaan sille fyysistä tai psyykkistä haittaa. Eläimen astuttaminen vastoin sen tahtoa, on kielletty. Kielto koskee koskee kaikkia eläimiä niiden sukupuolesta riippumatta. Fenotyyppiltään tervettä eläintä ei saa käyttää

jalostukseen, jos on vaara, että seuraavan tai myöhempien sukupolvien jälkeläiset kärsivät jalostettavalta yksilöltä periytyvästä haitallisesta ominaisuudesta.

Eläintä ei myöskään saa jalostaa siten, että jalostus aiheuttaa sen jälkeläiselle fyysistä tai psyykkistä haittaa taikka estää jälkeläisten luonnollisen käyttäytymisen. Luonnollisen käyttäytymisen osalta viitataan eläinten perusoikeuksien 4 §:n 1 momentin perusteluihin. Eläimen jalostuksella ei saa pyrkiä vaikuttamaan eläimen ulkonäköön, suorituskykyyn tai eläimen kykyyn esimerkiksi tuottaa maitoa siten, että siitä aiheutuu eläimelle haittaa tai vahinkoa.

Koska jalostuskiellon rikkominen voi loukata eläimen perusoikeuksien toteutumista perustavanlaatuisella tavalla, on siitä säädettävä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti rikoslaisissa. Erityisen haitallisiksi katsotaan jalostusmenetelmät, joista voi aiheutua eläimelle kärsimystä taikka haittaa eläimen terveydelle tai hyvinvoinnille.